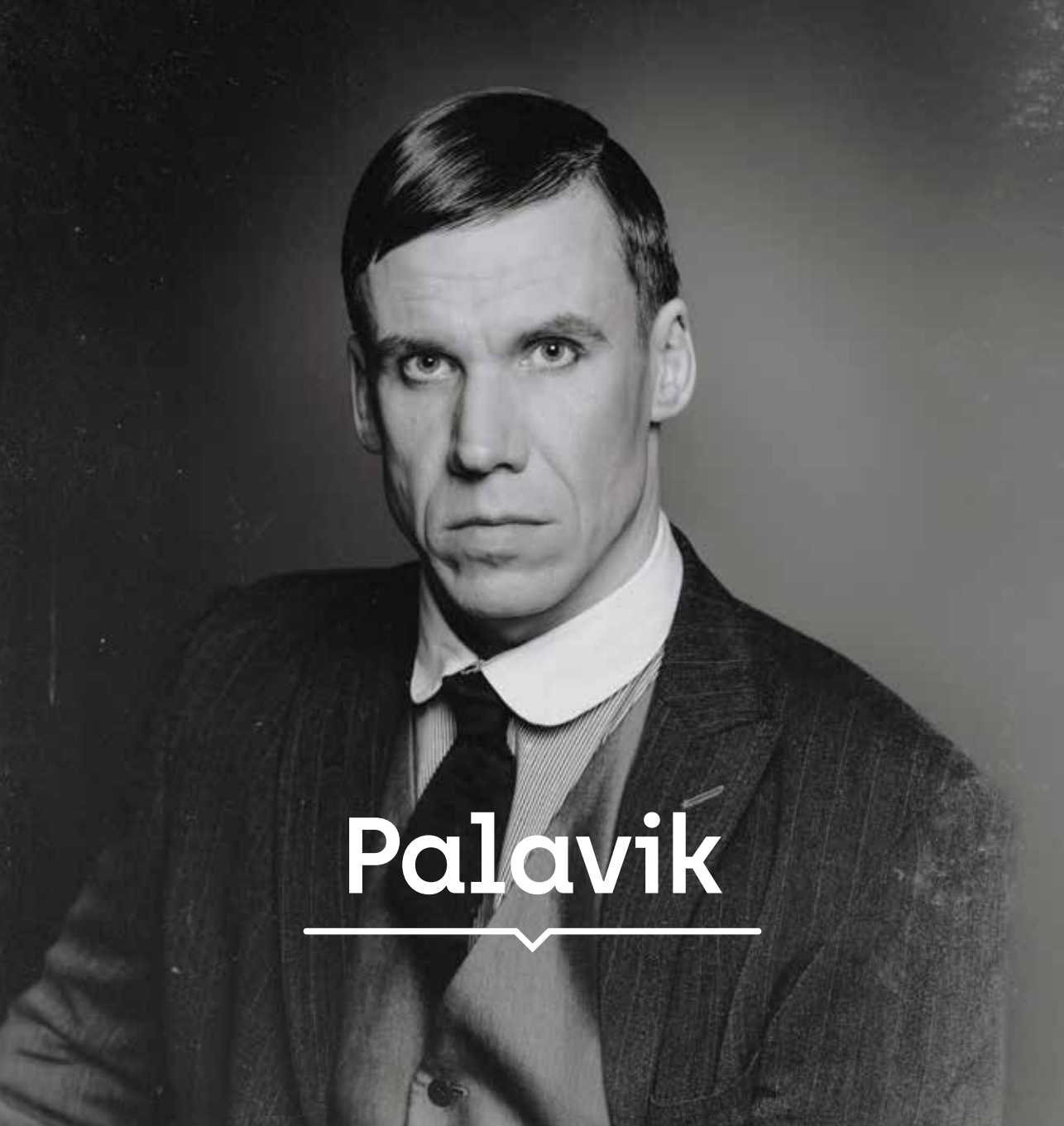

Palavik

VANEMUINE

teatri peatoetaja

156. hooaeg

Palavik

DRAAMA KAHE VAATUSES

AUTOR JA LAVASTUSDRAMATURG PRIIT PÕLDMA

LAVASTAJA TIIT PALU

KUNSTNIK PILLE JÄNES

ORIGINAALMUUSIKA AUTOR ASTRA IRENE SUSI (ENDLA)

VALGUSKUNSTNIK MARGUS VAIGUR (ENDLA)

VIDEOKUJUNDAJA JUHO PORILA

ETENDUSE JUHT KÄDI JAKOBSON

NÄIDEND ON VALMINUD KONRAD MÄGI SIHTASUTUSE TELLIMUSEL JA TOEL

ESIETENDUS 20. SEPTEMBRIL 2025 VANEMUISE VÄIKESES MAJAS

AUTORIÕIGUSI VAHENDAS EESTI TEATRI AGENTUUR

„Palavik” on eluloolistest faktidest inspireeritud fiktsioon. Sündmused, mis siin aset leiavad, võisid, kuid ei pruukinud toimuda nii nagu näidendis kujutatud. Võib kindel olla, et paljud sündmused toimusid täiesti teistmoodi.

Tekstis kõlavad tsitaadid Friedrich Reinhold Kreutzwaldi poeemist „Lembitu”, Friedrich Nietzsche teostest „Nõnda kõneles Zarathustra” (tõlkinud Juhan Palla) ja „Ecce homo” (tõlkinud Jaan Undusk), Friedebert Tuglase artiklist „Mälestusi Konrad Mäest tema surma puhul” ja monograafiast „Juhan Liiv”.

Suur aitäh kõigile, kes näidendi kirjutamise ja lavaletoomise käigus abi ja nõu andsid: Alo Aarsalu, Eero Epner, Indrek Hirv, Mare Joonsalu, Mae Kivilo, Tarvo Kullapere, Enn Kunila, Maris Kunila, Enn Lillemets, Nils Ohlsen, Henri Otsing, Paavo Piik, Airi Põder, Liis Pählapuu, Mareli Reinhold, Mia Maria Rohumaa, Jaan Undusk, Jaak Valge, Markus Vetemaa.

Eriline tänu Margus Meinartile, kes tegi trupile sissejuhatuse maalimisse, ning Konrad Mägi Ateljeele ja Kõrgemale Kunstikoolile Pallas, kus maalimistunnid toimusid.

Osades:

NIKOLAI TRIIK – Andres Mähar

ANNA PÖLLUSAAR – Kristin Prits

POLITSEIÜLEM – Aivar Tommingas

FRIEDA SANGERNEBO – Kristin Prits

KONRAD MÄGI – Rasmus Kaljujärv (Eesti Draamateater)

SANGERNEBO POLK – Priit Strandberg ja Rasmus Vendel

POLITSEINIKUD – Priit Strandberg ja Rasmus Vendel

ALEKSANDER TASSA – Priit Strandberg

JAAN KOORT – Rasmus Vendel

VALENTINA GREKOVA – Lena Barbara Luhse

AKADEEMIK KOTOV – Aivar Tommingas

JUHAN NÕMMIK – Rasmus Vendel

JAAN GRÜNBERG – Priit Strandberg

ERICH DÖRWALD – Rasmus Vendel

FRIEDEBERT TUGLAS – Aivar Tommingas

VIKTORIA MARTNA – Lena Barbara Luhse

ERIKA – Lena Barbara Luhse

VOORIMEES – Aivar Tommingas

ARST – Aivar Tommingas

Lavastuse muusika salvestasid kitarrist Gregor Metsa ja Vanemuise orkestrandid

Andri Annus, Laura Miilius-Koddanipork, Anna Samsonova, Myroslava Bukata, Kadri Rehema, Ruta Kulikovska, Lauri Sõõro, Hanna-Ingrid Tominga, Kristjan Lume, Marti Suvi, Viljar Lang ja Andoni Monux Ugalde.

Heliinsenerid Siim Rohtväli (Endla) ja Mihkel Kahro

Konrad Mägi

Konrad Mägi sündis 1. novembril 1878. aastal Hellenurmes seitsmelapselise pere noorima lapsena. Tema perekonnast on teada vähe: ema oli taluperenaine, isa mõisavalitseja, kes osales ka rahvuslikus liikumises. Mäe varane lapsepõlv möödus Udernas, kus ta jõudis ühe talve ka koolis käia. Kui Mägi oli 11-aastane, kolis perekond Tartusse ning tema haridustee jäi äärmiselt lühikeseks.

Tartus asus ta tööle tiserisellina ja lõi kaasa Sangernebo polgu tegevuses – tiser Märt Sangernebo õuel kogunesid noored mehed, kes tegelesid spordi, teatri ja muusikaga ning korraldasid avalikke etteasteid. Lisaks osales Mägi joonistuskursustel, mis viisid süveneva huvini kujutava kunsti vastu. Kuna Eestis puudus võimalus kunsti õppida, siirdus Mägi Peterburi. Sealses Stieglitzi kunstikoolis õppisid enne teda juba eestlased Jaan Koort ja Nikolai Triik, peagi järgnes Aleksander Tassa.

Stieglitzi kunstikool oli tehnilise kallakuga, õpiti kujundama mööblit, tapeeti jne. 1905. aastal ühinesid eesti poisid revolutsioonimeeleoludest kantud õpilasstreigiga, millega ei demonstreeritud

niivõrd oma poliitilisi seisukohti ja vasakpoolsust, vaid protestiti pigem kooli vanameelse süsteemi ja eluvõõruse vastu. Streigi lõpetamiseks andis kooli juhtkond õpilastele võimaluse valida, kas jätkata koolis senise õppekorralduse järgi või lahkuda – ning Mägi ja teised noored Eesti kunstnikud otsustasid lahkuda. Pärast seda õppis Mägi lühikest aega joonistusõpetaja Jakov Goldblatti ateljees, ent lahkus peatselt Peterburist ja läks 1906. aasta suvel koos Aleksander Tassaga Ahvenamaale. Seal viibis enne neid juba Nikolai Triik koos oma tulevase abikaasa, vene kunstniku Valentina Grekovaga. Ahvenamaal tegi Mägi oma esimesed maalid – väidetavalt Triigi mõjul ja temalt värve laenates. Sügisel Helsingisse minnes ei jätanud Mägi aga intensiivselt maalimist. Et pääseda oma unistuste linna Pariisi, teenis Mägi raha, kirjutades ümber Jakob Hurda rahvaluulekogu. 1907. aasta sügisel sõitis Mägi lõpuks Pariisi.

Pariisis elas Mägi kehvades tingimustes, kuid proovis leida võimalusi nii edasiõppimiseks kui ka maalimiseks. 1908. aastal sõitis ta koos Aleksander Tassaga Norrasse, et veeta seal mõned suvekuud. Ent kui Tassa ja samuti Norras viibinud Triik sügisel Pariisi sõitsid, oli Mägi sunnitud rahanappuse tõttu paigale jääma. Kuigi järgmised kaks aastat kurtis ta kirjades pidevalt materiaalse kitsikuse ja olude ebasõbralikkuse üle, alustas ta just Norras intensiivset maalimist. Teadaolevalt valmis vähemalt 75 maali, mis pea eranditult kujutavad inimtühje maastikke. Jõuliste värvide, hallutsinatoorsete kujundite ning ekspressiivsete looduselamustega maalid peegeldavad Mäe emotsionaalseid seisundeid, aga ka tema looduskogemuse eripära: Mäe jaoks oli maastik koht, kus esteetiliste elamuste kõrval kogeda midagi ülevat, vahest isegi religioosset.

1910. aasta lõpul läks Mägi taas Pariisi, kus proovis edutult läbi lüüa kohalikes kunstiringkondades, ning tuli seejärel 1912. aasta kevadel pärast aastatepikkust eemalviibimist tagasi Eestisse. Siin tabas teda esmalt depressioon, samuti oli tema füüsiline tervis nälja ja kehvade elutingimuste tõttu tõsiselt kahjustada saanud. 1913. aasta suvel sõitis Mägi end ravima Saaremaale Kihelkonna kanti ja Vilsandile, vaimustus sealset loodusest ning naasis sinna ka järgmisel suvel. Kahe suve jooksul valmis maalitsükkel, mis paistab silma looduselamuste intensiivsuse, valgus- ja värvirohkusega, aga ka tugevate modernistlike joontega: kunstniku subjektiivne kujutamisiis oli saanud realismaanonist olulisemaks.

Järgmistel aastatel elas Mägi peamiselt Tartus, ajutiselt ka Viljandis ja Võrumaal. Suviti tegi ta retki erinevatesse paikadesse Lõuna-Eestis ning tema looming läbis pea igal aastal väiksema või suurema muutuse. Maalid tõmbusid üha tumedamaks ja suletumaks, nende südamikku tõusid aimatavad religioossed alatoonid.

1910. aastatel hakkas Mägi töötama kunstiõpetajana ning oli üheks kunstiühingu Pallas asutajaks. Kui 1919. aastal avas ukSED Pallase kunstikool, valiti Mägi kooli direktoriks. Ta ise õpetas põhiliselt akti- ja portreemaali, hiljem ka natüürmorte ja maastiku- maali. Edukale tegevusele vaatamata süvenes Mäes rahulolematust Eesti oludega ja 1921. aastal siirdus ta Pallase stipendiumi toel Itaaliasse. Seal algas tema viimane terviklik loomeperiood, mille keskmes on Rooma, Capri ja Veneetsia vaated. Kuigi tegemist on urbanistlike motiividega, puuduvad neilt maalidelt pea täiesti inimesed ja igasugu kaasaegsed atribuudid, domineerib salapärase, müstilise lähenemisiis.

1922. aastal naasis Mägi Eestisse, kuid tema tervis oli juba tunduvalt kehvem ja tavapärase närvilisus oli hakanud muutuma vaimuhaiguseks. Arvatavasti oli tegu neurosüüfilisega. Mägi maalid harvemini ja sattus kergesti konflikti Pallase kolleegidega. 1925. aasta kevadeks oli haigus sedavõrd süvenenud, et Mägi tabasid lõhkumise ja hävitamise hooD. Ta loomis maale oma Raekoja platsil asuva ateljee aknast õue ning lasi Pallase kooli teenril oma teoseid lõuenditelt kemikaalidega maha pühkida. Mai lõpus toimetasiD õpilased ta närvikliinikusse, kus Mägi sama aasta 15. augustil suri. Konrad Mägi maeti Tartusse Vana-Petri kalmistule.

Mäe teoste koguhulgaks loetakse vähemalt 400 maali, neist pooled on kadunud või hävinud. Tema loomingut on algusest peale saatnud suur tähelepanu. TänaSEks on ilmunud kolm monograafiat, mille autorid on Rudolf Paris (1932), Evi Pihlak (1979) ning Maie Raitar ja Andres Sööt (2011), lisaks Eero Epneri kirjutatud põhjalik elulooaamat (2017). Valminud on kaks dokumentaalfilmi, režissöörid Andres Sööt (2001) ja Marianne Kõrver (2020). 2004. aastal esietendus Mart Kivastiku elulooline draama „Külmetava kunstniku portree“ (lavastaja Aleksander Eelmaa, Konrad Mäe rollis Hendrik Toompere). Alates 1979. aastast antakse välja Konrad Mäe nimelist preemiat ja medalit maalikunstnikele. 2018. aastal loodi Enn Kunila initsiatiivil Konrad Mägi Sihtasutus, mis on uurimistegevuse, näituste ja trükiste koostamise kõrval pühendunud Mäe loomingut tutvustamisele välismaal: viimase kümne aasta jooksul on toimunud isikunäitused Roomas, Torinos, Espoos, Kopenhaagenis, Lillehammeris; 2026. aasta märtsis avatakse väljapanek Londonis.

Nikolai Triik

Nikolai Triik sündis 7. augustil 1884. aastal Tallinnas rätsepa perekonnas oma vanemate esimese lapsena. Paar aastat hiljem sündis talle ka õde, kuid nende ema suri juba 1889. aastal. Isa abiellus uuesti, võttes naiseks oma esimese abikaasa õe ja perekonda sündis veel viis last.

Lõpetanud Tallinnas Aleksander II linnakoolis neli klassi, läks Nikolai Triik 1901. aastal õppima Peterburi Stieglitzi kunsttööstuskooli. Peagi tulid sinna ka teised noored kunstihuvilised Eestist: Jaan Koort, Konrad Mägi, Aleksander Tassa. Kuigi kool ei käinud kaasas uuemate kunstisuundadega, oli sealne süvendatud joonistamisõpe Triigi loomingu- lisel teel tähtis. 1905. aastal osales Triik koos teiste eesti poistega õpilasstreigis, mille tagajärjel tuli tulevastel kunstnikel koolist lahkuda. Ametlikku lahkumisavaldusse kirjutas Triik, et ei saa haiguse tõttu antud momendil õppetööd jätkata.

Triik õppis edasi Tallinnas Ants Laikmaa ateljees ning järgmisel aastal taas Peterburis, seekord

Josef Braszi ateljees. Lühikest perioodi Braszi juures pidas Triik oma arengus eriti oluliseks: enda sõnul sai ta alles seal joonistamisest ja maalimisest tõelise ettekujutuse. 1906. aasta kevadel sõitis Triik koos vene kunstniku Valentina Grekovaga, kellega nad tutvusid Stieglitzi koolis õppides, Ahvenamaale, kuhu jäid kogu suveks. Varem joonis- tamisele keskendunud Triik tegi siin põhjalikumalt algust maalimisega. 1906. aasta sügisel Triik ja Grekova abiellusid – kuna Grekova oli kõrge finants- ametniku tütar, tagas see abielu Triigile majandus- liku kindluse. Triik astus Soome Kunstiühingu kooli, kuid läks juba sama aasta lõpul koos Grekovaga Pariisi. Ta õppis vabaateljeedes, hiljem ka École des Beaux-Arts'is ning sai osa metropoli kunstielust, avastades vene kooli joonistuspõhise lähenemise kõrval õlivärvi võimalusi. 1907. ja 1908. aasta suved veetis Triik Norras. Just seal maastikke maalides kujunes välja tema jõuline, norra meistrite raske- pärasest dekoratiivsusest mõjutatud värvikasutus, mille eesmärk pole nähtuste võimalikult tõepärane fikseerimine, vaid oma ideede väljendamine. Pariisis võttis Triik suuna portreedele: tundlik inimeseku- jutus, portreeteeritava olemuse tabamine ja samas tema saladuse säilitamine jäid Triigi tugevusteks kogu loometee vältel.

1908. aasta sügisel siirdus Triik Peterburi, täiendas end vabakuulajana Kunstide Edendamise Seltsi koolis ning elas 1910. aastani vaheldumisi Tartus ja Peter- buris. 1909. aasta sügisel, kui Triik Tartusse läks, jäi Valentina Grekova Peterburi – kaasaegsete sõnul abikaasade iseloomude sobimatuse tõttu. See oli viimane kord, kui Triik Grekovat nägi; hiljem püüdis ta küll tema jälgi leida, kuid Grekova jäi kadunuks.

Tartus kogus Triik asutatava Eesti Rahva Muuseumi jaoks esemeid, töötas ajakirja Noor-Eesti kunsti-osakonna juhatajana ja aitas korraldada esimesi eesti kunsti näitusi. Noor-Eesti ideaalidest kantuna tegeles Triik neil aastatel rahvusliku kunstikeele otsinguga, valmis eepilistest lahinguteemadest ja muinasjutumotiividest inspireeritud tööde tsükkel.

Tartus sai alguse ka Triigi suhe Viktoria Martnaga, kellega nad läksid 1910. aasta novembris kõigi üllatuseks päevapealt Kopenhaagenisse ja järgmisel aastal edasi Berliini. 1913. aastal koliti Berliinist Tallinna, kus Triik alustas tööd õpetajana. 1915. aastal sündis tütar Kadri Viktoria.

Pärast kooliõpetajate pataljoni koosseisus Vabadussõjas osalemist kutsuti Triik 1919. aastal haridusministeeriumi kujutavate kunstide toimekonna juhatajaks. Keset ärevat aega korraldas ministeerium eesti kunsti suure ülevaatenäituse, kus olid väljas tööd alates Johann Kölerist kuni kaasaegsete autorite värskeima loominguni. Triik oli üks näituse põhikorraldaja ja temalt endalt oli eksponeeritud 15 tööd. Tema graafika pälvis positiivseid hinnanguid, kuid maalid said karmi kriitika osaliseks. Arvustajad Rasmus Kangro-Pool, August Alle ja August Gailit nimetasid Triiki, Kristjan Rauda ja Ants Laikmaad eelse päeva kunstnikeks (väärib märkimist, et Raud ja Laikmaa olid sel hetkel veidi üle 50 ning Triik kõigest 35-aastane). Nende asemel tõsteti esile uut, 20–30-aastaste kunstnike põlvkonda, noori futuriste ja ekspressioniste Ado Vabbe, Anton Starkopfi ja Triigi õpilast Eduard Wiiraltit. Eesti kunsti arengus oli 1919. aasta näitus omamoodi piiritähtis, mis märkis ühe ajajärgu lõppu ja teise algust. Sajandi alguskümnenditel loodu oli

muutunud kunstiajalooks ja sinna arvati ka Triigi loomingu kulminatsioon. Kaasaegsete sõnul mõjus ülevaatenäituse kriitika Triigile muserdavalt, ta hakkas aktiivsest kunstielust taanduma, süvenes ka kunstniku alkoholiprobleem.

Oma loomingus keskendus Triik järgnevatel aastatel kirjanike ja ühiskonnategelaste esinduslikele portreedele ning pigem realistlikele linnavaadetele. Loodusmaastike kujutamisel jõudis ta aina suurema üldistusastmeni.

1921. aastal siirdus Triik Tartusse ja asus tööle kunsti-koolis Pallas, võttes üle välismaale sõitnud Konrad Mäe natüürmordi ja aktimaali ateljee. Järgmisest aastast juhatas Triik Pallasel juba oma maali-ateljeed. 1924. aasta suvel pääses Triik Saadjärvel Pallase suvebaasis eluga traagilisest paadiõnnetusest, kus uppusid kunstnik Erich Dörwald ning skulptor Voldemar Melniku isa Jüri ja õde Salme.

1924. aasta sügisel sai Triigist Konrad Mäe haiguse tõttu Pallase kooli juhataja kohusetäitja. 1925. aasta 1. augustil nimetati Triik kooli juhatajaks, kuid juba paari kuu pärast palus Triik end sellelt ametikohalt vabastada ja tema asemele asus Ado Vabbe. Aastatel 1926–28 oli Triik Pallasest eemal ja tegutses Tallinnas vabakunstnikuna, 1928. aasta novembris naasis Pallasesse graafika õppejõu kohale. 1929. aastal lahutas Triik abielu Viktoria Martnaga ning abiellus kaks aastat hiljem oma õpilase, kunstnik Anna Põllusaarega. Alates 1930. aastast oli Triigil Pallasel taas oma maaliateljee, 1933. aastal nimetati ta esimese Eesti kunstnikuna professoriks.

Järjest süveneva alkoholismi tõttu ei jõudnud Triik alati tundidesse või viibis neis purjuspäi. 1935. aastal ei kinnitanud Pallase õppejõudude kuratoorium

Triigi jätkamist õppejõuna, kuid õpilased hakkasid Triigi toetuseks streikima ja ta kutsuti endisele kohale tagasi. 1940. aasta veebruaris lahkus Triik terviselikel põhjustel Pallasest ning asus elama Tallinna oma sugulaste juurde. Seal ta ka sama aasta 12. augustil suri. Nikolai Triik on maetud Paldiski lähedale Leetse-Lepiku talu kalmistule.

Triigi loomingulisse pärandisse kuulub üle poole-tuhande töö, nende seas on nii maastiku- kui portreemaale, graafikat, raamatukujundusi ja karikatuure. Tema kunstnikukarjääri kahel viimasel kümnendil võis loomingulisest tegevusest olulise-maksi pidada õpetajatööd: Triik toetas kümnete noorte annete väljakujunemist. Triigist on kirjuta-tud kolm monograafiat: Alfred Waga (1939), Evi Pihlak (1969) ja Liis Pählapuu (2014).

Teisi „Palaviku” tegelasi

Frieda Sangernebo (1884–1949) sündis Tartus.

Tema tiserist isa Märt Sangernebo oli linnas tuntud mees, kellel lisaks hinnatud ametioskustele oli ka suur spordi- ja kultuurihuvi. Frieda lõpetas 1903. aastal Tartus Puškini-nimelise tütarlaste gümnaasiumi ja õppis pärast seda paar aastat Bernis arstiteadust, ent pidi õpingud rahapuudusel katkestama. 1906. aastal abiellus ta advokaat Karel Baarsiga ja asus elama Viljandisse, kus korraldas omamoodi rahvusliku revolutsiooni, hakates nii oma perekonnas kui ka avalikult rääkima saksa keele asemel üksnes eesti keelt. Viljandi seltsis Koit mängis Frieda Baars kaasa ka näitemängu-des ning astus kõigi üllatuseks ja seisusevahesid purustades ka kohaliku karskusseltsi Vabadus liikmeks, mis oli justkui alama klassi selts. Baarside abielu purunes 1930. aastal, ent kuna varakas abi-kaasa oli pankrotihirmus oma naise nimele kirjuta-nud mitu Viljandis asuvat maja, sai Friedast rikas naine. 1940. aastal natsionaliseeris nõukogude võim kõik Frieda Sangernebo majad ja vara, seejärel elas ta kuni surmani üliras viletsuses.

Noorpõlves viis Konrad Mäe ja Frieda Sangernebo kokku Sangernebode aias toimunud seltsitegevus. Nende sõprusside säilis ka edaspidi. Kui Mägi 1912. aastal välismaalt tagasi Tartusse jõudis ning „must melankoolia” tema üle võimust võttis, kutsus Frieda kunstniku enda juurde Viljandisse, eraldas talle oma majas toa, kattis tema kulud ja lõi keskkonna, kus Mägi sai üsna muretult keskenduda oma loomingule.

Sangernebo polk

1896. aasta paiku moodustus Tartu noortest meestest seltskond, kes huvitus spordist, teatritegemisest ja kultuurist. Koos hakati käima Aleksandri tänaval asuvas Märt Sangernebo koduaias – seal ka nimi Sangernebo polk. Seltskonda kuulusid näiteks Frits (Priit) Suit (hilisem Võru linnapea), Karl Jungholz (hilisem Estonia teatri juht ja lavastaja), Eduard Talvik (tulevane graafikatööstur) ja loomulikult Konrad Mägi.

Polk tegeles lavakunstiga ja andis etendusi, lugu peeti ka spordist ja eneseharimisest (referaadiõhtud). Karl Jungholzi eestvõttel loodi näitetrupp Maailma Lapsed, mille esinäitlejaks oli Konrad Mägi. Sangernebo polk loobus omavahel saksa keele rääkimisest ja kasutas sageli lausa demonstratiivselt eesti keelt, ehkki nii polnud tol ajal kombeks. Hiljem kasvas polgust välja jalgrattasõiduharrastajate selts Taara, mis muude tegevuste kõrval tõi lavale ka täispikke näitemänge.

Jaan Koort (1883–1935) sündis Tartumaal Pupastvere külas talunike pere kolmeteistkümnenda lapsena. Pärast külakooli õppis Tartu linnakoolis ning osales 1901. aastal Saksa Käsitöölise Seltsi joonistuskursustel. Aastatel 1902–1905 õppis Peterburis Stieglitzi Kunsttööstuskoolis paralleelselt nii maali kui skulptuuri. Koort lahkus koolist ja ka Peterburist 1905. aasta revolutsiooni-sündmuste keerises. Aastatel 1905–1915 elas Koort Pariisis, õppides seal põhiliselt skulptuuri. Tema Pariisi korter kujunes Eestist pärit kunstnikele omamoodi kogukonna keskpunktiks ja kogunemiskohaks.

Aastatel 1915–1916 elas Koort Moskvas, võttis aktiivselt osa vene kunstielust ja osales ka näitustel. Alates 1916. aastast elas taas Eestis, esmalt Tartus, siis Tallinnas. 1918. aastal toimus Tallinnas Koorti esimene isikunäitus, aeg-ajalt eksponeeriti tema töid ka Pariisis. 1927. aastal kolis Eesti elus pettunud Koort mõneks kuuks Austraaliasse, kus talle pakuti Sydney kunstiakadeemia ehituskulptuuri professori kohta. Sellest pakkumisest loobus ta abikaasa vastuseisu tõttu ja tuli tagasi Eestisse. Elu viimased aastad töötas Koort kunstnikuna ühes Nõukogude Liidu keraamikatehases Moskva lähedal. 1935. aastal haigestus Koort Moskvas kopsupõletikku ja suri.

Kuigi Koort tegeles ka maali ja keraamikaga, oli skulptuur talle siiski kõige lähedasem. Tema loomingut peetakse Eesti akadeemilises skulptuuris murranguliseks. Koorti tööd olid mõjutatud kaasaegsetest kunstivooludest nagu impressionism ja sümbolism, mille põhjal tekkis talle ainuomane stiil: kindla ja selge vormi ning pehme siluetiga skulptuurikunst. Koorti tuntuim teos on Tallinnas Nunne tänaval asuv pronksist „Metskits”.

Aleksander Tassa (1882–1955) sündis Tartus kooliteenija perekonnas ja sai hariduse Tartu linnakoolis. Kunstiõpingud algasid Saksa Käsitöölise Seltsi joonistuskursustel (1897–1898). 1904. aastast õppis Tassa Peterburis Stieglitzi Kunsttööstuskoolis, kus tema õpingukaaslasteks olid Nikolai Triik, Jaan Koort ja Konrad Mägi, ning lahkus sealt koos sõpradega 1905. aastal. Jätkas õpinguid Tallinnas Ants Laikmaa ateljees ning Peterburis Jakob Goldblatti ateljees. Koos Konrad Mäega

teenis elatist Helsingis Jakob Hurda rahvaluulekogusid kopeerides. Aastatel

1907–1913 viibis Tassa Pariisis ja õppis seal erinevates ateljeedes. Alates 1910. aastast hakkas tõsisemalt tegelema ka ilukirjandusega, ajakirjas Noor-Eesti ilmusid mitmed tema kirjatööd.

Tassa mobiliseeriti esimesse maailmasõtta, ta oli teenistuses nii Peterburis kui Türgis, jõudis 1917. aasta lõpul tagasi Eestisse ja hakkas tegelema kunstiühingu Pallas organiseerimisega. Temast sai 1918. aastal ühingu esimene juhataja ning loomulikult esines ta ühingu esimesel näitusel ka kunstnikuna. Tassa osales ka Kunstiühingu Pallas kunstikooli asutamisel ning töötas koolis õppejõuna. Kunstnikutööga paralleelselt jätkas ta ka kirjutamist: sel perioodil ilmusid trüki mitmed tema novellid.

Aastatel 1923–24 töötas Aleksander Tassa Vanemuise teatri dramaturgina, seejärel oli vabakutseline kirjanik ja kunstnik, aastatel 1928–43 töötas vaheldumisi Eesti Kunstimuseumis ja Eesti Rahva Muuseumis. Loomingu kõrval või isegi selle asemel süvenes Tassa järjest enam organisatoorsesse tegevusse, kunstiajaloolistesse probleemidesse ja muuseumitöösse. Aleksander Tassa suri Tallinnas 1955. aastal.

Kujutava kunstnikuna on Tassa loomingust tuntuimad akvarelltehnikas maastikumaalid, samuti juugendstiilis raamatuillustratsioonid. Tema ilukirjanduslik looming koosneb fantastilistest ja piibliainelistest novellidest, ta on kirjutanud ka näidendeid ning vahendanud eesti keelde vene kirjandust. Tassa kuulus kirjanduslikesse rühmitustesse Noor-Eesti, Siuru ja Tarapita. Tema huvide haare oli ääretult lai ja tema visioonid väga

lennukad: peale kirjanduse ja kunsti köitsid Tassat ka ajalugu, botaanika, kokakunst jpm, ta kirjutas filmistsenaariumite kavandeid ja unistas muuhulgas šampinjoniistanduse rajamisest.

Vene rahvusest kunstnik **Valentina Grekova**, kelle sünni- ja surma-aastat me ei tea, oli tõeliselt salapärane naine, kes 20. sajandi algul jõudis end pisut kirjutada ka Eesti kunsti- ja kultuurilukku. Jõukast perest pärit Grekova tutvus Nikolai Triigi-ga Peterburis Stieglitzi Kunsttööstuskoolis. 1906. aastal Grekova ja Triik abiellusid, reisisisid pärast seda koos Euroopas ja elasid Pariisis. Alates 1909. aastast on Grekova saatus teadmata. 1920. aastal tunnistas Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik Triigi ja Grekova abielu Grekova kadumise tõttu lahutatuks.

Grekova osales aastatel 1906–1909 aktiivselt Eesti kunstielus ja võtta osa mitmest näitusest. Kaasaegne kriitika hindas tema loomingut kõrgelt. Kahjuks pole Grekova teosed teadaolevalt säilinud. Võimalik, et need asuvad Venemaal või Prantsusmaal, kuid eesti kunstiloolastele on nende asupaik seni teadmata.

Nikolai Triik

Valentina Grekova portree, 1906
Eesti Kunstimuuseum

Arved Erich Dörwald (1886–1924) oli Koigi mõisast pärit baltisakslasest maalikunstnik ja graafik. Ta õppis Münchenis Baieri Kuninglikus Kunstiakadeemias ja täiendas end Pariisis. Õpetamist alustas Danzigis ja Zoppotis, alates 1923. aastast töötas õppejõuna Pallase kunstikoolis.

Diplomaat Ferdinand Kull meenutab oma värvikas mälestusteraamatus „Mässumehi ja boheemlasi“ (1933), et kui Dörwald saabus 1912. aastal Pariisi eesti kunstnike seltskonda, olnud ta esialgu üsna melanhoolne ja kandnud taskus kaaliuimsüaniidi. Mõni kuu hiljem vabanes Dörwald enesetapumõtetest ja viskas mürgi Seine'i jõkke. Paraku suri ta ikkagi traagiliselt: 9. juunil 1924. aastal mindi Saadjärvel Pallase suvebaasis paadisõidule, paat läks ümber ja Dörwald, kes ei osanud ujuda, uppus.

Friedebert Tuglas (1886–1971) oli pärit Ahjalt, õppis esmalt Tartu linnakoolis, seejärel astus Hugo Treffneri gümnaasiumi. Ta oli Gustav Suitsu kõrval Noor-Eesti kirjandusrühmituse juht ja ideoloog. Liitus juba nooruses sotsiaaldemokraatliku parteiga ja võttis aktiivselt osa 1905. aasta revolutsioonist, pidi oma revolutsioonilise tegevuse tõttu Eestist põgenema ning elas seejärel kuni 1917. aastani poliitilises paguluses Soomes, Saksamaal, Belgias, Šveitsis ja Prantsusmaal, lisaks reisis Skandinaaviamaades, Itaalias, Hispaanias ja mujalgi.

Pariisis puutus Tuglas tihedalt kokku ka seal elavate eesti kunstnikega. Seal kirjutas ta oma esimesed novellikogud ja romaani „Felix Ormusson“, mille kõrvaltegelase Homunculuse prototüübiks on Konrad Mägi.

Kui Tuglas 1917. aastal kodumaale naasis, lülitus ta hoogsalt kohalikkude kirjandus- ja kultuuriellu. Ta asutas ajakirjad Odamees, Ilo ja Tarapita ning oli üks juhtivaid persoone kirjandusrühmitustes Siuru ja Tarapita. 1920. aastate loodi tema initsiaatiivil Eesti Kirjanikkude Liit ning hakati välja andma ajakirja Looming. Tuglas kuulus paljudesse seltsidesse, organiseerimistoi mkondadesse, žüriidesse jne, oli nii kirjandusväljal kui tervel Eesti kultuuri- maastikul vai eldamatu autoriteet. Ilukirjandusliku loomingu kõrval avaldas ta artikleid, esseeid, kirjandusloolisi uurimusi, reisikirju ja mälestusi.

1940. aastate lõpul langes Tuglas Nõukogude Eestis põlu alla ning vahemikus 1950–55 tema teoseid avaldada ei tohtinud. Hilisematel aastatel tegeles ta põhiliselt oma loomingu redigeerimisega ja uustrükkide ettevalmistamisega. Tuglas suri 1971. aastal Tallinnas.

Viktoria Martna (1892–1935) sündis Tartus maalermeisteri ja hilisema sotsiaaldemokraadist poliitiku Mihkel Martna kuuelapselisse perre. Isa poliitiline karjäär viis pere elama Tallinna, kust pere isa pidi oma revolutsioonilise tegevuse tõttu 1905. aastal Soome põgenema. Martnate lapsed visati gümnaasiumist välja ning isa kutsus Viktoria ja tema õe Helsingisse gümnaasiumi haridust lõpetama.

Jõudnud pärast kooli lõppu tagasi Eestisse, sattus Viktoria õige pea poseerima Nikolai Triigile. Viktoria osalusel valmisid järjestikku mitmed tööd. 1910. aastal Nikolai Triik ja Viktoria Martna abiellusid ning lahkusid Tartust Kopenhaagenisse ja sealt edasi Berliini.

1913. aastal asus abi elupaar Tallinna, 1915. aastal sündis tütar Kadri. Viktoria asus tööle hambaaars-tina. 1930. aastal lahutasid Triigid oma abi elu ja Viktoria abiellus nende perekonnatuttava, riigimehe Konstantin Konikuga (1873–1936). Konik lapsendas ka Triikide tütre. 1933. aastal tabas Konikut parema kehapoole halvatus ja abikaasa pidi tema eest hoolitsema. Viktoria ise haigestus ootamatult 1935. aasta mais ning suri lühikese raske haiguse järel juba sama aasta 2. juunil.

Tütar Kadri õppis arstiks, põgenes 1944. aastal Rootsi ja elas seal kuni oma surmani 1992. aastal.

Kõrgem Kunstikool Pallas oli Eesti esimene kõrgemat kunstiharidust andev õppeasutus, mis tegutses Tartus aastatel 1919–1940. Kool asutati kunstiihingu Pallas algatusel, mille eesmärk oli edendada Eesti rahvuslikku kunstikultuuri ja pak-kuda professionaalset kunstiharidust.

Kunstiihingu Pallas kunstikool alustas tegevust 1. oktoobril 1919 eraõppeasutusena. 1924. aastal sai koolist ametlikult Kõrgem Kunstikool Pallas, kus õpetati maali, graafika ja skulptuuri eriala. Koolist kujunes kiiresti Eesti kunstielu keskpunkt, kus õpetasid ja õppisid paljud tollased ja tulevased nimekad kunstnikud.

1940. aastal, pärast Eesti okupeerimist Nõukogude Liidu poolt, lõpetas Pallas tegevuse erakõrgkoolina. Kool reorganiseeriti ja nimetati ümber Konrad Mäe nimeliseks Riigi Kõrgemaks Kunstikooliks. Saksa okupatsiooni ajal hakati taas tegutsema Pallase nime all. 1944. aastal, kui Nõukogude väed taas Tartu hõivasid, hävis lahingute käigus Karlova (Kalevi) tänavas asunud koolihoone. Kooli

tegevus jäi katki, kasutuskõlblik vara anti üle sama aasta sügisel tegevust alustanud Tartu Riiklikule Kunstiinstituudile. Pallase vaim ja traditsioonid ei kadunud – mitmed endised õppejõud ja vilistlased jätkasid õpetamist teistes kunstiharidusasutustes.

1980. aastatel tehti algust Pallase pärandi taastamisega. 2000. aastal loodi Tartu Kõrgem Kunstikool, mis kandis edasi Pallase ideid ja õpetusviise, 2018. aastal nimetati kool Kõrgemaks Kunstikooliks Pallas.

Maalikunstnik ja joonistusõpetaja **Juhan Nõmmik** (1902–1975) sündis Peterburis, kus tema isa töötas meistrina suurtükivabrikus. 1913. aastal kolis pere Tartusse. Nõmmik käis Tartu Reaalkoolis ja osales sanitarina Vabadussõjas. Alates 1921. aastast alates õppis kunstikoolis Pallas, põhiliselt Nikolai Triigi käe all. 1926. aastal sai Nõmmik joonistusõpetaja kutse ja 1929. aastal lõpetas eksternina maali eriala.

Nõmmik õpetas Tartu koolides joonistamist ning oli aastatel 1937–1940 Pallasel joonistamise meetoodika õpetaja. Pärast juunipöõret sai Nõmmik Eesti Nõukogude Kunstnike Liidu organiseerimistoimkonna esimeheks, 1940. aasta augustis Konrad Mäe nimelise Riigi Kõrgema Kunstikooli direktori kohusetäitjaks ja järgmisel aastal kooli direktoriks. Saksa okupatsiooni ajal jätkas koolis õppejõuna. 1944. aastal põgenes Rootsi, kus suri 1975. aastal.

Juhan Nõmmik tegeles põhiliselt uusrealistlikus looduslähedases laadis maastikumaaliga, aastatega muutus tema stiil järjest abstraktsemaks ja eksprestiivsemaks. Nii Eestis kui Rootsis elades maalis Nõmmik kõige sagedamini rannikut ja merd.

Maalikunstnik ja graafik **Jaan Grünberg** (1889–1969) oli pärit Rannu vallast põllumehe perest. Isa surma tõttu tuli tal õpingud Tartu linna-koolis pooleli jätta, seejärel töötas Grünberg trükladuja ja metallpõrgade kujundajana, õppides töö kõrvalt Kristjan Raua stuudios ning mujalgi joonistamist ja maalimist. Vabadussõjas osalemise järel sai Grünbergist 1920. aastal Konrad Mäe õpilane Kõrgemas Kunstikoolis Pallas, pärast Mäe surma õppis edasi Ado Vabbe käe all. Aastatel 1926–1933 elas ja täiendas end Prantsusmaal, Saksamaal ja Itaalias, seejärel töötas abiõppejõuna Pallasel. Aastatel 1937–1939 elas taas Pariisis, võttes osa ka sealsetest kunstinäitustest. Teise maailmasõja puhkedes oli Grünberg sunnitud Pariisist lahkuma, ta tuli tagasi Eestisse, ent põgenes siit 1944. aastal Rootsi, kus suri 1969. aastal.

Jaan Grünbergi loomingu põhiosa moodustavad impressionistlikus stiilis maastiku- ja lillemaalid. Teda on nimetatud üheks Eesti parimaks monotüüpiameistriks.

Anna Põllusaar (1901–1998) oli eesti graafik ja maalikunstnik. Ta õppis Pallase kunstikoolis alates selle asutamisest 1919. aastal, lõpetas 1926. aastal maaliosakonna ja täiendas end Pallasel veel aastatel 1932–35. 1931. aastal abiellus Põllusaar oma varasema õppejõu Nikolai Triigiga. Kuna Põllusaar pidi Triiki tema alkoholismi tõttu mõnigi kord ateljees asendama, võib teda pidada Pallase esimeseks naisõppejõuks. Põllusaare loomingus domineerivad joonistus- ja akvarelltehnikas portreed.

Pärast Triigi surma abiellus Põllusaar keemik Erich Kompusega, põgenes 1944. aastal Saksamaale ja läks seal 1949. aastal Austraaliasse, kus elas kuni surmani 1998. aastal.

Teosed, mis peegelduvad "Palavikus"

Nikolai Triik

Ahvenamaa saarestik (1906)

Eesti Kunstimuuseum

Nikolai Triik jõudis Ahvenamaale 1906. aasta varakevadel. Plein air ehk värvidega vabas õhus maastiku tõlgendamine oli varem põhiliselt joonistamisega tegelenud Triigi jaoks uus kogemus. Tema Ahvenamaa maalid on sageli tumedates toonides, nii et neid vaadates ei teki seost kevadise ja suvise maastikuga, milles need on maalitud. Tasase värviskaalaga tööde seast eristub „Ahvenamaa saarestik”, varakevadine vaade tuulikule heinamaal, kus kunstnik on rõhutanud kontrasti valgelt hehkiva lume ja mustja maa vahel.

Konrad Mägi

Ahvenamaa motiiv (1906)

Enn Kunila kunstikollektsioon

Esimene teadaolev Konrad Mäe teos valmis Ahvenamaal. Teos on maalitud üpris krobelinele aluspinnale ja on väikesemõõduline (33 x 26,5 cm), mis on seletatav vaeste oludega. Maalil on näha Mäele iseloomulikku loodusemotiivi ja pilvi, milles aimdub kunstniku hilisemale loomingule omast pinget. Kohmakas signatuur maali all vasakus nurgas ei sarnane Mäe elegantsele käekirjale – võimalik, et selle on maalile kandnud keegi teine.

Nikolai Triik

Konrad Mägi portree (1908)

Eesti Teaduste Akadeemia Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus

Pariisis võttis Nikolai Triik suuna portreedele. Ta lähtus kindlast inimese kujutamise struktuurist ning õpetusest, mis nägi täpset joonistust fundamentaalsena. „Konrad Mägi portreel” on teravas konfliktis pastelne ja pretensioonitu ruum ning Mäe figuur, mis annab edasi rahutust ja vastuolulist isiksust. Siin väljendub Triigi oskus ühendada portreemaalidel intrigeeriv jõulisus ja suletuks jääv, lõpuni seletamatu saladus inimesest.

Teos kuulus kirjanik Friedebert Tuglasele, keda on Triigi kõrval peetud üheks Konrad Mäe kõige lähedasemaks ja pikaajalisemaks sõbraks.

Nikolai Triik

Viktoria Martna portree (V. Triigi portree) (1910)
Tartu Kunstimuuseum

Teos on loodud Tartus veel enne seda, kui kunstnik ja portreeteritav abiellusid ning Kopenhaagenisse suundusid. Sel maalil rakendas Nikolai Triik figuuri vastandamist valgustatud taustale – võte, mida ta kasutas ka edaspidi.

Triigi tugevuseks on peetud süvenemist portreeteritavate olemusse. Aino Suuts, keda Triik maalis 1914. aastal, on oma abikaasale Gustav Suutsule kirjutanud, et maalimisseansid Triigiga olid väga huvitavad ja usaldust tekitavad: „[O]n huvitav temaga jutelda. Minu ilmesse on ta saanud minu mõtted [---]. Triik maalis ja maalis, kulmud kortsus ja pilt muutus enam ja enam selliseks, nii nagu isegi tunnen ennast. Tundsin end nagu teise inimesena seansi ajal, nagu teises maailmas olevat. Pärilimelik oli, kui pildi maalimine sel päeval lõppes.”

Konrad Mägi

Daami portree (Dateerimata, vahemikus 1918–24)
Viljandi Muuseum

Maalil on kujutatud Konrad Mäe lähedast sõpra, ühiskonnategelast Frieda Sangernebo-Baarsi.

1910. aastatel portreeteris Konrad Mägi sageli naisõigustlasi ja naisliikumise tegelasi, kelle moodsad ideed kujundasid ümber ühiskonna suhtumist naistesse. Mäel tekkis nendega hea kontakt, kuid paradoksaalsel moel ei kajastu naiste emantsipeerumine tema maalidel kuidagi. Naised Mäe maalidel mõjuvad oma passiivse kehahoiaku ja äraoleva pilguga madonnadena, kes on üle kuhjatud volangide, ehetega, kübarate ning mustri- ja kirevate riietega. Võimalik, et seda ajendas Mäe kirev värvide vastu: ehetega ja rõivaste kujutamine pakkus talle võimalust värvikatsetusteks.

Nikolai Triik

Saadjärve maastik (1924)

Eesti Kunstimuuseum

Maal on loodud Saadjärvel, Kukulinna mõisas, mis oli aastatel 1921–24 Pallase kunstikooli suvebaas.

1920.–30. aastatel liikus Triik maastike kujutamisel järjest suurema üldistusastmeni. Teda ei köitnud niivõrd vaatest esile kerkiv jõuliselt dekoratiivne vorm, vaid ruumi piiranguteta avarus. Ka sel maalil kõidab puude asemel pilku avar taevas ja seda kordav veteväli.

Konrad Mägi

Saadjärv – Äksi kirik (1923–24)

Tartu Kunstimuuseum

Üks viimaseid (võib-olla päris viimane) Konrad Mäe lõpetatud maale valmis Pallase kunstikooli suvebaasis. Kuigi teos on pealkirjastatud kiriku järgi, on sellel kirikut kujutatud vaid väikse punase ehitisena maali tagaosas. Maali südamiku moodustavad Mäele iseloomulikult hoopis pilved, mida on topeldatud veepinnal.

Lisaks õlimaalile on säilinud ka Mäe akvarell Äksi kirikust. Sellel kujutatud musti rippuvaid pilvi ja laialivalguvaid maastikuvorme võib tõlgendada kunstniku süveneva depressiooni peegeldusena.

Nikolai Triik

Anna Põllusaare portree (1925)

Eesti Kunstimuuseum

Kui Nikolai Triigi portreed meestest on jõulised monumentaalsed joonistused, siis naisi kujutades kasutas ta musta ja punase pliiatsi kooslust ning peent klassikaliselt akadeemilist detailitäpsust. See iseloomustab ka 1925. aastal valminud Anna Põllusaare, Triigi tollase õpilase ja tulevase abikaasa portreed. Sarnast triigilikku joonistustehnikat raskendas oma hilisemas loomingus ka Põllusaar ise.

Nikolai Triik

Gustav Suitsu portree (1933)

Tartu Kunstimuuseum

1920. ja 30. aastatel töötas Nikolai Triik välja tootawat terviklikkust taotleva portreekäsitluse. Tol perioodil valmis ridamisi sõejoonistusi kirjanikest (sageli tellimustöödena) – portreeritavaid põhjalikult välja modelleerides lõi Triik oma kaasaegsest esinduslikud monumendid. Kirjanike seas oli talle kõige lähedasem Gustav Suits, kellega neid sidus aastakümnete pikkune sõprus ja keda Triik portreeris mitmel korral.

Nikolai Triik

Otto Evaldi portree (1940)

Tartu Kunstimuuseum

Nikolai Triigi viimane, lõpetamata jäänud maal kujutab tema noort sugulast. Pooleli jäänud teos leiti pärast kunstniku surma tema toast molbertilt.

Konrad Mäe kiri Peeter Rootslasele

12.06.1906

Ahvenamaa

Tõesti peab ütlema – maailm on ilus, nagu näituseks siin on niipalju iludust ja suurust looduses et imesta. Poole taevani ulatuvad kaljud, haralised männid, nagu neid üksi Soomemaal võib näha ja imeilusad pikkad ja peenikesed kased. Kui õhtal kuskilt kalju mäe päält ümber vaatad, kus silm laia merd ja lõpmata palju saaresi näeb, kui meri salaliselt kohiseb, siis peab kül arvama, et midagi vägevamat ei ole kui põhjamaa loodus. Seda suurust vaadates tunned ennast nii väikese ja võimetu olema selle määratu jõu vastu. Aga siiski on inimese vaim suur, mis ise omale uusi maailmasi võib luua. Meie oleme nii jõuetud, et meie selle looduse suurusest aru ei jaksa saada, ja ka ühtlasi veel veiksemad, et inimese hingest aru saada. Mulle tulevad ühe kirjaniku sõnad meelde: „Inimene ei maksa olla, ingel ka mitte, sest esimene ingel tundis igavust ja sai Luciferiks, sai ise valitsejaks ja vägevaks mõtlejaks vaimuks. Tarvis olla kas Jumal, ehk mitte midagi.“ Kes teisi Jumalaid ei usu, selle Jumal on ta ise, ja ta ise võib omale kui Jumal uue maailma luua. Ainult loomises (töös) seisab inimese suurus (väärtus), väärtus, mis seisma jääb ja veel tuleva põlvedele jutustab, mis sel ajal inimese vaim luua võis. Ainult täius on hea, kas olla täiuses: kelmuses, aususes ehk üksta kõik milles, ehk kui midagi teed, katsu seda tingimata hästi teha, nagu Grenzstein ütleb. Väga õige on Nietzsche ütetus: „Saage üliinimeseks, s.o saage täielikuks, saage Jumalaks, tõuske kõrgemale sellest tolmust milles te nüüd ümber uitade. Kui vaatad lillesi – nad õitsevad, närtsivad, surevad, kuid siiski nad valitsevad, on Jumalad. Looduses on ju kõik ilus, kõik nii täielik, et sääl midagi ülearu ei ole, ja õigust ütelda ei sure ka looduses midagi, nii ka meie oleme surematad, ehk me küll sureme, kuid me elame selles suuruses ikka edasi, kui ka teisel kujul.

[---] Elu on mul siin praegu väga hea, iseäranis saan ma alles nüüd aru, mis see tähendab vabas looduses olla (mõistagi kõht täis), sest mõtted just ronivad pähe ja tunned, kuida fantaasia kasvab. [---]

Ainuke rumal asi on siin see, et iga paari nädalaga paari saapaid ära peab lõhkuma ja ka riiete pääle ei heida armu, sest maalimise juures sattud vaimustusse ja ei mär-

ka, kudas värvi plekkid kuue külge ilmuvad. Meid on siin kolm Eestlast – kõik väga kunsti poisid, nii et maalimise juures kuni nina otsani ennast värviga määrivad, sellest hoolimata, et kõigil viimane kuub seljas on. Üleüldse on siin väga lõbus – kaljusi mööda ümber uidata, maalida, meres supelda ja vahel oleme Alandi saart mööda kuni 40 vesta jalutuskäikisi teinud. Igatahes tunnen ma sellest siin olekust palju kasu.

Mehed lähevad ka enamiste kõik Pariisi. Mis Pariisis ka pääle hakkata on ka kõigil kirju, aga peab ometi kord maailma minema, kui see ka elu maksab, sest ükstakõik kuda inimene sureb, ehk kus ta sureb.

[Tsiteeritud Rudolf Parise monograafiast „Konrad Mägi” (1932). Kirja originaal on tänaseks kadunud.]

Konrad Mäe kiri August Vesantole

16.12.1907

Pariis

Kui ma vaatan heledasti valgustatud bulvareid ja väga ilusate prantslannade rõõmsaid nägusid, siis läheb mu meel veelgi kurvemaks ja elu tühisus on veelgi selgem. Iga-sugust elu on väga huvitav pealt vaadata, kuna selles bulvarielus ja kõlvatuses on oma ilu, täielise inimliku tragöödia ilu. Pariis on kohutav linn, kust võib leida kõike. Õiglaseid inimesi on siin väga vähe. Soome on Pariisiga võrreldes paradiis. Ma olen ennast alati üksikuna tundnud, kuid mitte kusagil nii kui siin. Mitte see pole hirmus, et leiba pole, vaid on hoopis midagi muud, kuigi ka leivapuudus on piisavalt ebameeldiv, kuna võtab võimaluse töötada, töötada selle nimel, et näidata inimkonnale elu täies tühisuses, ja sülitada teatud seltskonnale näkku, kuna nad on ilged. „Õnn ei ole (nagu ütleb üks [kirjaniku nimi loetamatu], kunstnik tema romaanist, meie jaoks, vaeste maa poegade jaoks. Meie jaoks on kunst ainuke pääsetee, kuna hetkel, kui hing on täis elu igavest kannatust, avab kunst meile selle, mida elu anda ei suuda. Seal, kunstis, omaenese loomingus, võib leida rahu.

[Helsingi, erakogu. Vene keelest tõlkinud Ilona Martson]

Konrad Mäe kiri August Vesantole

Dateerimata, ilmselt kirjutatud 1908. aasta alguses

Pariis

Te ärge uskuge kõike seda, mida kirjutan – vahest on see kõik jama, ma ei usu ka ise paljut, mida räägin. Tahtsin veel ühele Teie õele kaardi saata, aga nimi ei tule meelde – mul on sellistes asjades vilets mälu. Palun üht: visake kõik minu kirjad [loetamatu], ma ei soovi, et te neid alles hoiaksite.

[---]

On kaks teed, kuidas kunst võiks hõlmata elu. Üks tee on lai, avar, ohutu ja mugav tee, teine on järsk, mis viib üle kuristike, täis surmaohtusid. Mugav tee on mõistuse tee, viie [loetamatu] tunde tee, mis hõlmavad elu vaid selle juhuslikkuses, selle kurvas ja rumalas argisuses. Järsk tee, mis viib üle kuristike – see on hinge tee, kelle jaoks elu on sügav uni ja piinlev eelaimus teistsugustest suhetest, teistsuguste sügavikest kui need, mille meie hale mõistus võib tungida. Need teed on erinevad, kuna aju mõistus on argipäev, töötegemine ja leitsak, see on matemaatika ja loogika, aga hing, see on harv pidupäev, mis on see, mida ei saa hõlmata ei teadvuse ega loogikaga, see on inimsoo kiitus ja ülestõusmine. Mõistuse jaoks on kaks korda kaks neli, hinge jaoks aga võib see olla miljon, kuna ta ei tunne intervalle ei ajas ega ruumis. Hinge jaoks eksisteerib esemetu, ruumitu, väljaspool aega asuv asjade olemus.

[Helsingi, erakogu, tõlkinud Ilona Martson]

Nikolai Triik

Mõni sõna II. Eesti kunstinäituse puhul

Noor-Eesti ajakiri, 1910/11

Kunst on inimesele alatiseks kaaslaseks olnud.

Vanal hallil ajal, keset hädaohtusid, elas, võitles ja kaitses ennast alg-inimene. Tema esimene, kõige tarvilikum asi oli sõjariist. Ta armastas seda, unistas selle kallal, e h t i s s e d a.

Nähtuste chaos ümbritses inimest. Inimene vaatas, kuulatas ümbritsevasse loodusesse, püüdis temast aru saada ja lõi enesele ilmavaate. Tema ilmavaate Sümboliks oli tema kunst, tema ebajumalad ja laulud... Oma kunsti sisse pani inimene omad kõige sügavamad tundmused, omad üleelamised.

Inimene suri, tema kunst jäi. Kunsti läbi lõi ta oma tuleviku...

[---]

Sageli kahtlesivad inimesed iluduse juures, kutsusivad hääle ja kasulikule.

Aga kas ei ole iludus hädus ja kasu?

Kas ei ole suured eesmärgid, laiad, avarad vaatepiirid, nende eesmärkide äratundmine, ühinemine ja töötamine nende kättesaamiseks, – kas ei ole see inimese kõige ülem õnn?

Mis ühendas, mis kutsus inimesi?

Jumaliku tõe tundmine, võimas tahtejõud? Jah, kuid ainult siis suutis tõe inimest sütitada, kui see jumalikusse ja kaunisse vormi oli pandud, kunstisse.

*

Mis ütelda nüüd meist, meie esimestest arglikkudest sammudest kunstide alal? Kas nende pääle lootusi panna?

Tingimata! See on tarvilik.

Meie olime orjad, pidime palju raskusi läbi elama.

Nendel ränkadel aegadel, kus meie kõigest maha olime jäetud, oli kunst meie ainukeseks seltsiliseks ja trööstijaks ja tänu temale ei ole meie esivanemate õnnetu ja piinarikas elu asjata olnud.

[---]

Suur õnnetus ei surmanud loomejõudu ja meie, kelledel ometi juba hoopis rohkem

loomise võimalust on – meie oleme ükskõiksed ja vanadusenõdrad, meie usk on – uskmatust kõige sisse ja igal pool. See on loomuvastane nähtus; ja mina ei usu mitte, et võib ainult silmapilgule elada, et meil tulevikuga tegemist ei ole, et meie temas elada ei taha.

Ma loodan, et meie orjaunest üles ärkame, eneste küljest vanaduse jõuetuse maha raputame, usku eneste sisse omandame ja elu armastama hakkame, mitte tänase päeva kitsastes raamides, vaid kui avarust, ilmotsata võimalust suurteks töödeks – loomiseks.

Kuid ei pea mitte ära unustama, et üksikud inimesed ei suuda ka kõige suurema vaimustuse korral palju ära teha.

Kunst, iludus ei ole mitte isikline asi, vaid üleüldine tarvitus ja kunstnik on kasulik kulturitegelane.

[---]

Meie kunstnikud on noored, nad on üksi üles kasvanud, ilma seltskonna toetuseta, suurem osa nende töösid on esimesed katsed, kuid sellegipärast leidub nende hulgas juba läbimõeldud, valminud töösid. Veel rohkem: nende hulgas on mõni juba täiesti valminud kunstnik.

Nikolai Triik Juhan Luigale

20.09.1912

Berliin

Ma olen küll kuulnud, kodumaal olla arvamine väljakasvanud et mina kõike raha, mis mulle iganes kätte juhtub, ära purjutada. Selle selgituseks võin ütelda: 2 aasta eest Tartus sügise purjutasin umbes 2 kuu jooksul õige tugevasti. Ka varemalt, vahete vahel üks ja teine kord olen seda teinud. Seekord Tartus, 1910, sügise on aga tõesti kogu minu elus üksik seisev puhkumine, ma ei joonud mitte lõbu pärast, vaid et ennast uimastada. Ma olin seekord iseeneses ühe oma elu järgu lõppule jõudnud, ei osanud kuidagi edasi minna, ma olin väga õnnetu oma tööga, omas eraelus. [---]

Ma olen aastate kaupa kainet elu elanud, et ühele ideele järele jõuda, olen terve puuduste gamma läbi käinud, kõige peale vaatamata tööd teinud, edasi selles jõudnud ja ometigi olen ma meie "ausate" silmas vist autu, korratu inimene, kes mitte kõige vähemagi usalduse vääriline ei ole. Mulle on aga nii hädasti silmapilk kõrvalist ajutulist abi vaja. Viimasel kahel aastal ei ole oma edenemiseks peaaegu midagi teha saanud, ma olen kõige oma jõuga võitlema sunnitud et kõige tarvilikuma elu ülespidamiseks saada. [---]

Ma tunnen, et minu alatine tööpaik kodumaa on, et ma alles seal lõppulikult välja areneda saan, sellepärast tahaks võimalikult pea kodumaale asuda, kuid enne kui ma seda saan, pean omas tehnilises võimises, omas ülevaates kunsti tegemise üle täitsa kindel olema ja ka, et meie kodumaal kunsti elu täitsa otsast peale alata tuleb, meie seltskond aga kunsti hindamiseks noor ja mitte kindel on, pean püüdma, et vähegi millegi peale ennast toetada omas tegevuses võida, vähe tähelepanemist, vähe hindamist oma tööle väljaspool kodumaad leida. See ei ole kerge, kuid ma saan seda kätte saama, kuid nii palju peaks siin juures kodumaa poolt usaldust minu püüdmistele olema, et ometigi mitte, nagu praegu lugu, mulle vähest toetust võimatuks ei tehta. [---]

Ma pean saama omas andes välja areneda, pean saama isiklikult kasvada. Võib olla see on ettekujutus, kuid ma ei saa teisite, mitte midagi ei suuda seda ettekujutust muuta: meie, kui rahva ja sellega ka iga üksiku iseolemine, elu, edenemine, rippub sellest, misvõrt meie oma püüdmistele, tegudele vaimlist luukere, iseolemist luua jaksame ja

seda alles hoida suudame. Kunstil on selles suur ja vastutav osa. Ma olen seda korra läbi elanud, ära tunnud ja, teadmata kui kaugele minu väike jõud ulatab, tunnen omal kohuse ja õiguse olema, kõike oma jõudu ja tahtmist kokku võttes, püüda sellel põllul loojaks olla.

Ma olen enesest isiklikult kuni viimase võimaluseni ära ütelnud, nārune elu mida ma elan ei avalda iseenesest külgetõmbamise jõudu, ainult võitlus loomise pärast ja sellega lõppuks üleüldsuse tõusev ja loov jõud ja õnn sellest ja sellega ühes ka iseenese ärалunastamine, annavad jõudu kõige raskustega leppida.

[Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Kultuurilooline Arhiiv, f 179, m 6:6]

Olulisemad allikad

Eero Epner, „Konrad Mägi”. Sperare, 2017.

Eero Epner, „Konrad Mägi”. Album. Sperare, 2022.

Tiina Nurk, „Kõrgem Kunstikool Pallas 1919–1940”. Tänapäev, 2004.

Evi Pihlak, „Konrad Mägi”. Kunst, 1979.

Evi Pihlak, „Nikolai Triik”. Kunst, 1969.

Liis Pählapuu, „Nikolai Triik”. Eesti Kunstimuuseum, 2014.

Konrad Mägi Sihtasutuse kodulehekülг www.konradmagi.ee

Teatrijuht Aivar Mäe

Draamajuht Tanel Jonas

Muusikajuht Risto Joost

Balletijuht Jevgeni Grib

Lavastusala Karis Hindriksoo-Pitsi, Lisett Soomäe

Pealavameister Rello Lääts

Lavatehniline ala Kaupo Jalas, Taivo Pöder, Tanel Pärn, Urmas Poom, Jüri Urbel

Dekoratsiooniala Marika Raudam, Mait Sarap, Helli Aas, Taavi Kask,
Innari Toome, Ain Austa, Andres Lindok, Katrin Pahk, Leenamari Pirn,
Terje Kiho, Indrek Ots, Mart Raja, Karmo Kiivit, Einar Pallas

Rekvisiidiala Liina Martoja, Brigita Värnik, Kaie Uustal,
Mirka Porrassalmi, Nele-Liis Raud, Astrid Põhako

Jumestusala Anneliis Punnar, Merike Järv

Kostüümiala Liisi Ess, Ivika Jõesaar, Triin Isak, Ruth Rehme-Rähni,
Küllli Kukk, Edith Ütt, Marika Normet, Elli Nöps, Ljubov Guzun, Ivi Vels,
Tia Nuka, Kaie Arujõe, Inkeri Orasmaa, Irina Medvedeva, Heli Kruuse,
Riina Seeblum, Anneli Vassar, Reet Vaga, Olga Vilgats,
Natalja Malinen, Klaarika Sild, Fred Öpik

Riietusala Raina Varep, Kaidi Mikk, Kai Vahter

Valgustusala Andres Sarv, Imbi Mälk, Raul Telliskivi, Taivo Pöder

Heli- ja videoala Andres Tirmaste, Toivo Tenno, Martin Salundi

Kavalehe koostasid Anu Tonts, Priit Põldma

Plakatifoto tegi Maris Savik

Kavalehe ja plakati kujundas Katrin Leement

Emakeelne kultuur on hindamatu väärtus.

30. detsembril 2006 asutasime Vanemuise Fondi, et hoida ja toetada Eesti teatrikunsti.

Lubame hea seista fondi käekäigu eest

Olga Aasav, Kalev Kase, Mart Avarmaa, Tartu linn

Vanemuise Fond on loodud teatri töötajate erialase arengu ja koolituse toetuseks. Fondi on võimalik teha annetusi:

SA Tartu Kultuurkapital / Swedbank IBAN: EE092200221011379347, SWIFT: HABAE2X

SEB Pank IBAN: EE251010102052050006, SWIFT: EEUHEE2X

Märksõna: VANEMUISE FOND

Suur aitäh teile Vanemuise fondi poolt:

Olga Aasav, Andrus Ansip, Mart Avarmaa, Alar Kroodo,

Kalev Kase, Mati Kermas, Eero Timmermann,

Tartu linn, Vanemuise advendikontserdil annetajad

Teatri peatoetaja

Aasta toetaja

Aasta toetaja

Aasta toetaja

Autopartner

Suvekontserdi peatoetaja

Hotellipartnerid

Grimmipartner

Partnerid

KULTUURIMINISTEERIUM

Kanname elamusi

Kõige mõnusam aeg ootab

 TALLINK

CASINO
FENIX

Parustame omadesse

Tähelepanu! Tegemist on hasartmängu reklaamiga. Hasartmäng pole sobiv viis rahaliste probleemide lahendamiseks. Tutvuge reeglitega ja käituge vastutustundlikult!

ELAMUSTEKS LOODUD

TOYOTA COROLLA CROSS

Teatrielamuste toetaja
amservauto.ee

AMSERV
TOYOTA ON MEIE HING

Pakume üheskoos enam

**LYDIA
HOTEL**

www.lydia.ee
Ülikooli 14, Tartu

DORPAT

www.dorpat.ee
Soola 6, Tartu

vanemuine.ee